

Til: Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora

Dato: 11. september 2015

Høringsuttalelse «Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi»

Denne høringsuttalelsen er en samordning av merknader fra de tre instituttene Institutt for pedagogikk (IPED), Institutt for spesialpedagogikk (ISP), Institutt for lærerutdanning og skoleforskning (ILS) og Centre for Educational Measurement (CEMO)– alle ved det Utdanningsvitenskapelige fakultet, UiO.

Vår vurdering er at høringsutkastet til nye retningslinjer på en fullgod måte identifiserer det spennet av etiske problemstillinger som kan oppstå i forskning. Dokumentet har en fungerende struktur og er ført i et språk som gjør det tilgjengelig for mange målgrupper. I det følgende ønsker vi å gi en overordnet kommentar, samt noen innspill knyttet til spesifikke avsnitt i dokumentet.

- I innledningen (s. 5) kan vi lese at «[Retningslinjene]...er ment å tjene som støtte for forskningsetiske vurdering og rådgiving i enkelttilfeller». En ressurs som er nyttig i vårt praktiske forskningsetiske arbeid, er erfaringer fra tidligere forskningsetiske vurderinger i faktiske tilfeller. På samme måte har komiteen og personvernombudene for forskning utvilsomt også gjort seg viktige erfaringer i sin praksis, og det er denne praksisen retningslinjene bygger på. Vi ber om at komiteen vurderer hvordan slike erfaringer fra faktiske forskningsetiske vurderinger kan gjøres tilgjengelig. Vi ber altså ikke om at retningslinjene i seg selv skal referere til konkrete og faktiske eksempler, men at komiteen og personvernombudene på annet vis synliggjør vurderinger i tilfeller som de ser kan ha stor prinsipiell betydning. Dette kan eventuelt være som dynamiske vedlegg til retningslinjene. Innsikt i slike case kan være svært nyttig også når forskere skal vurdere forskningsetiske problemstillinger og mulige løsninger i andre prosjekter.
- På side 12: «De metodekrav forskersamfunnet stiller til begrunnelse, dokumentasjon og villighet til å revidere synspunkter i lys av velfundert kritikk, kan tjene som en modell for hvordan vi kan hanskkes med uenighet i andre deler av samfunnet.». Vi kan ikke se at denne setningen er en retningslinje for forskeres etiske framferd og det har i så måte ikke noe å gjøre i dette dokumentet. Videre finner vi at utsagnet er pretensiøst og selvhøytidelig. Det finnes sikkert andre modeller for å oppnå enighet i andre deler av samfunnet.
- På samme side: «Videre har forskere innenfor humaniora og samfunnsvitenskap et spesielt ansvar for å opprettholde og videreutvikle norsk som forskningsspråk. Et norsk forskningsspråk er viktig som grunnlag for tilbakeføring av resultater til de berørte, samt

for formidling til allmennheten og til det offentlige ordskiftet om forskning, samfunn og etikk.»

Vi er usikre på om forskerens ansvar for å røkte et godt norsk fagspråk hører hjemme i disse retningslinjene. Vi kan ikke se at humaniora og samfunnsvitenskap er i en særstilling for å opprettholde norsk *som forskningsspråk*, og vi oppfatter ikke dette som et forskningsetisk anliggende. Tematikken berører imidlertid forskningsetiske retningslinjer ved at forskeren har et ansvar for å tilbakeføre resultater fra forskningen til de berørte, og samfunnsvitenskapelig forskning er i så måte i en særstilling ved at de berørte i stor grad er allmennheten. Vi foreslår at formuleringen endres til det følgende og flyttes til det stedet i dokumentet som omhandler forskerens ansvar for å tilbakeføre informasjon til de berørte partene (punkt f «Forskningsformidling» fra side 38): «Forskeren har ansvar for å tilbakeføre resultater til de berørte, samt for formidling til allmennheten og til det offentlige ordskiftet om forskning, samfunn og etikk. Forskning innen humaniora og samfunnsvitenskap er ofte rettet mot det nasjonale og framskaffer kunnskap som gjelder samfunnet som helhet og allmenheten. Det påhviler derfor disse forskerne et spesielt ansvar for å formidle resultatene av sin forskning på norsk». En slik formulering vektlegger det forskningsetiske aspektet knyttet til tilbakeføring og formidling uten å bevege seg inn i et potensielt kontroversielt utsagn om forskerens ansvar for å utvikle norsk forskningsspråk.

- Under punkt 29 «God henvisningsskikk» (s 29) fremgår det at «Det bør vanligvis refereres til bestemte sider, avsnitt og kapitler». Dette er vanlig praksis ved sitater og referanser til spesifikk informasjon, mens det trolig varierer noe når en f.eks. trekker slutninger fra forskningsresultater eller viser til mer omfattende argumentasjonsrekker. I slike tilfeller vil retningslinjer i noen fagområder (se f.eks. Publication Manual of the American Psychological Association) tilsi at en nøyer seg med å vise til publikasjon. Her er det sannsynligvis noe ulike tradisjoner, og det er kanskje rimelig å føye til at en følger de normer som ulike forskersamfunn opererer med.

Presentasjon av forskningsresultater i sekundærkilder er ikke alltid så presise og etterrettelig som en kan ønske, og det er ønskelig at forskere i sine henvisninger tilstreber å bruke primærkilder. En tilføyelse om dette kan knyttes til samme punkt.

- Side 38. Forskningsformidling som faglig oppgave: «Strategisk forskningskommunikasjon er en del av forskningens institusjonsforvaltning og dermed noe annet enn forskningsformidling.» Umiddelbart virker dette riktig. Vi oppfatter det imidlertid som et forsøk på å klargjøre et skille som allerede er ganske uklart og det vil ikke forundre om uklarheten bare øker i framtida. Presiseringen er derfor til liten hjelp.

Retningslinjene for Internettforskning

- Side 4-5. Offentlig eller privat? Vi støtter retningslinjenes presisering av «kontekstens integritet». På den annen side tror vi nok den foreliggende teksten undervurderer dynamikken i de sosiale medienes kommersielle bånd, og ikke minst deres interesse i å «selge brukerne» til andre kommersielle aktører. Hvordan skal forskere forholde seg til slike muligheter? Vi ber komiteen om å drøfte dette og vurdere om det bør berøres i retningslinjene.

Avslutningsvis vil vi framsette et ønske om at en engelsk versjon av retningslinjene blir tilgjengelig så raskt som mulig. Det er et økende antall forskere som ikke behersker norsk på et nivå som gjør at de kan lese og forstå disse retningslinjene fullt ut.

Med vennlig hilsen

Rolf V. Olsen, Forskningsleder ILS

Ona Bø Wie, Forskningsleder ISP

Helge Strømsø, Forskningsleder IPED

Anne-Catherine Lehre, Seniorrådgiver CEMO